

NYELVJÁRÁSI ADATOK

Szamosszegi szójegyzék*

habàr 1. liszt és tej híg keverékét a fővő ételbe önti: *Habarom mán a pa-szùjt. Ha vártok ety kicsit, ehettek belőülle.* 2. posványos vízben valamivel kavargat: *Csak uty habàrta ja kerek a vizet a Réti jutonn.*

habàr' cibere hígra főtt szilvából tejes habarással készült étel. Nr. Lenézett ételféle. A hagyomány a szegények eledelének tartja.

habarék fölkevert pocsolya: *Tiszta sár a cipőüm. Ebbe ja setét éccakábq beleléptem valami pocsojás habarégba.*

habàrtlé tejes habarással készült zöldségleves, melyben olykor füstölt hús és néhány szem rizs is van. **Vö.** *henygyabaszika.*

habàrtpaszùj tejes habarással készült zöldbab-leves: *Mikòr habàrtpaszùjt főüzök, nem gyöüzi magát ez a puja vele. Ha meg rántvq csinállom, csak turkálnqg benne.*

habdák (tréfásan v. lekicsinylően) a kelténél nagyobb méretű lábbeli: *Féhuzom az apám hqbdákját. Annak nem árt a hóylé.*

habóyk ~ *habóykos* kelekótya, bolond: *Ugyi jety kicsit ojjan habóyk ez a Gabi? Haggyá nekem békét avval a habóykos jánnyq.*

habri gyors beszédű: *Fecsegett a nyálq jis ennek a habrinag, de ja beszélgygyét nem lehetett érteni.*

háborodott 1. őrült, bolond, elmebajos: *Háborodott ember a. Nem tom, mér nem vitték ē Kállóybq;* 2. (mérgeesen) ostobán, bután cselekvő ember: *Ez a háborodott alak, nem a petróys-üvegbe vitte ja vizet a mezőyre!*

hacacaré ~ *hacaré* 1. túlöltözött, feltűnően öltözött: *Jaj, de hacaré jennek a Zsuzsinqk a ruhájq. Nd. Végig megyek a szamosszegi főü-ßuccán, Csipkebokòr megakassza ja ruhám. Csipkebokor erezd el a hacacaré ruhámot, Hacs csóykòjam meg a régi babámot;* 2. kacérkodó: *Esztivē keszhec valamit, ű ßojjan hacaré;* 3. jó kedvet kifejező szó: **Sz.** *Hacaré, ha kapállunk, lesz málé! hacarézik* nevetgélve enyeleg, mulatozik (nő a férfival): *A pompáná hacarézik a legényekké.*

* Vö.: MNyj. XIII, 161—72; XIV, 108—16; XV, 137—42; XVI, 127—35; XVIII, 167—72.

hacci (csak Nd.-ban): *Nd. Krici kondás elaluttá, Ęment a a nyájj, it marattá. Hacci szüröm, hacci bundám, Had memyek a nyájjqm utánn.*

hacuka 1. semmitmondó mintájú és kelméjű anyagból készült (női) ruhadarab: *Hát te meg ma fene hacukát vetté magadra:* 2. ízléstelenül válogatott ruhadarabokba öltözött (nő): *Himye, de hacuka jez a Mari. hadakozik* erőszakosan érvel, bizonyít: *Még ém velem hadakozik, hogy ű jött elébb.*

hádbgrázdq a szántás közepén levő kiemelkedés, ha a szántást a föld közepén kezdik, és jobbra fordulva, azaz hátára szántanak: *Csak a hádbgrázdán lehet végigmenni most is, mër máshom viz van.*

hadi liszt a háborús évek alatt kapható rossz minőségű, babbal, kukoricával és egyébvel kevert búzaliszt: *Főjt annak a kenyérnek a béli, jamit hadi libbű sütöttünk, mek két únyi szalomnájq vójt. Mër csirázs buzából őürték, mek keverték.*

hadrizik gyorsan, hadarva beszél: *Mond ě, hogy meg is ércsem! Ne hadriz nekem!*

hagymamártás apróra vagdalt és dinsztelt vöröshagymából tejfölös habarással és kevés rántással készült mártásféleiség.

hagyull ~ *hagyoll* (Ósz.) színét veszti, fakul: *Nem jójq fájta janyag e. Hamår hagyull a mosászbq.*

háj 1. szőrzet az ember fején: **Sz.** *Ojjan a hajad, mint a bunca cigányé* (= nagyon kócos vagy); *Szalagygyunk had libegjen a hajunk.* **Nr.** A szemveréstől beteg gyereket annak a személynek a hajával kell

megfüstölni, aki a gyereket szemmel megverte. 2. héj: **Sz.** *Még a seggim van a tojásháj* (= gyerek még, fiatal); **Gym.** *Sándor, kenyérhajér táncól, málélisztér pityereg, cigánjányér kesereg.* 3. kéreg: *Füstöl ez a spóur istentelenül, hogy esztet a nyes fahajat tettem rá.* 4. indulatszó: *Háj, háj! nem jójq lessz ez igy!* 5. foglalat: *Hoz le ja bõrdahajat is!* 6. huzat: *Rossz a dunnahajam.*

hájfalat (kedveskedve) kövér, dundi: *Ety kis hájfalat ez a ján, de meg is eszi a magdjét.*

hájfejű ~ *hájfejő* (Ósz.) buta, ostoba: *Van annak egy nagy hájfejű fija, de még as se tuggya, hoty kéccer három mennyi.*

hájfekvés a sertésnek a hasa alján levő húsos rész, amit a háj takar be: *A hájfekvést mi töütökáposztábg tesszük, mër husoss is, mek kövér is. De sok nem szereti, amijjér kövéres.*

hajigáll ~ *hajéggáll* (Ósz.) dobál: *Ne hajigáj avval a küvě!*

hájj háj, zsiradékképzõdmény a hason: *Mi ja hájjet mindék ki szokjuk sütni zsírnak.* **Nr.** Genyes sebek fölfakasztása céljából avas *disznóyhájj*-at vagy avas *nyúlhájj*- ~ *nyõlhájj* (Ósz.)-at kötnek a sebre.

hájkfõrgács a hajkoláskor lefaragott forgács.

hajkøl 1. fejszével félig befaragja a kivágandó fa tövét, hogy megszabja a dülési irányt: *Érép kě hájkõni, mer igy még a másikra dül a fa;* 2. futkározva keres: *Reggētű pestig hájkõtám, mig megtanátqm a libájajmot.*

hájkorász 1. úz, zavar: *Minék hájkorászod a tyukokat!* 2. keres, kutat:

Nem lelem, pég egész nap hãjkorãstqm; 3. udvarol a lãnynak: Mostanãq ja Pista jãnyãt hãjkorãsszã jez a fiju.

hãjnallat pirkadat, hajnal, a nap feljövésének az ideje: Hãjnallatkõr kimentem megnézni, de jakkõr még ot vóyt a hejjén.

hãjt 1. úz, zavar, terel: Hova hãjtod annyira jaszt a lovãt? 2. hallgat (vkire): Beszãj vele te! Neked a szavadra hãjt; 3. szárba szõkken (a növény): Hãjt mán q szilvafacsprente kifele; 4. hajlít: Hãjdzs meg ety kicsit, uty pãszõl; 5. serénykedik: Nem hãjtok én annyira, hõymap is nap lessz.

hãjtõk (csak birt. raggal) herélt és koca disznóknak a farrészén levõ hájkidudorodás, mely olyanszerű, mint a kanok heréje: Mos jóyl kihizott a disztõym. Ojjan két hãjtõki van, hoty hátúrú kannag gondõhatná jaz embèr.

hãkkog harákol, a torkára ment vmit felkõhögi: Tüddõbajos vaty te, hogy annyira hãkkogõ?

halálbiróy ~ halotkém az a hivatalos személy régen, aki a halálesetet hivatalosan tudomásul vette, s kitűzte a temetés idõpontját: Hát it Szamosszegen Tóyt Ignác, a kizsbiróy, vóyt legutóyjãrãq ja halotkém, jobbam mondvã halálbiróy.

halálmol 1. mohón eszik: Nem êrsz rá lãssabban? Êmegy az embèrnek az êtvãgyã, ha jenni lát, uty halãmõsz; 2. kapzsi módon, telhetetlenül gyűjt: Mennyit akãrsz még halãmõni? Nincs még elég? His se kicsi, se nagy.

halom 1. domb: Ety halom meget huzóyttunk meg, mikor az oroszok lüni kesztek; 2. csomó: Halomba õntõ-

gettem a kolompãrt a kèrbe; 3. sok: Szeggyé belõülle! Van itt ety halom zõõtpaszuj.

halotkém 1. halálbiróy.

halotlãtóy az a személy, aki temetés elõtt elmegy az ismerõs halottat utoljãra még megnézni: Egymãst êrték a halotlãtóyãk az apãm kopõrsóyjãná. Jõttek a komãk, ismerõy-sõk.

halotvivõy az a személy, aki régen a halottat a temetõbe vitte: Nyóyc fiju meg nyóyc jãm vóyt a halotvivõyãje ja Zsuzsi néném fijãnãk. Nr. Régen az volt a szokás, ha fiatal volt a halott, hogy nem kocsin szállítottãk a koporsót a temetõbe, hanem két rúdon kézben vitték azt a halott barátai, barátõi.

hãlpãnz ~ pãnz pikkely (a halon): A potykãt nem szeretem, mèr sok ràjta ja hãlpãnz. Óyrãgbã tõyãt, mire ja három potykãrú lesztem a pãnzãt.

hãlvány 1. sãpadt, fakõ színű: Nagyõn halvãny qz a jãm, mijjãr nem vizitek el az õrvasho? 2. lecsapolt folyóãg; lapos, vízãllãsos terület: A Rãt ajjãn q hãlvãmbãq most is viz van.

hãmãn kõtèkedõ, hõbõrgõ: Gyulãnãk az a hãmãn fija mekposozta jeszt a jãnt, amijjãr nem haggyã udvarõni. hãmãnkodik kõtèkedik, hõbõrõg: Mindãk hãmãnkodik velem a fija, de jeccèr beleszaratom a nadrãgbãq.

hamarint ~ hamarãnt (Ósz.) gyorsan elkészit (ételt): Keressetek tüzrevalóyt, osz hamarintok valamit ebãdre.

hamispaprikãs a tejfõlõs csirkepaprikãshoz hasonlõ, de hús nélküli ételféleség: Tãfãl vóyt, hus nem, hát fõyãsztem hamispaprikãst.

hamiss 1. harapós (kutya): *A Bundás sokkã hamissabb a ti girhes Picitek-tű;* 2. huncut: *Hamiss ez a te jányod, Júcsa! Nd. Nem megyek én, hamissak az ácsok, kötőüm alá dugják q förgácsot;* 3. nem valódi, ál, látszólagos: *Hamispaprikást főűsztem va-csorára.*

hamizsgujás gulyás-módra készített, de hús nélküli ételféle: *Nem kaptam Óybisná má hust, hát hamizsgujást főűsztem.*

hamvas világosszürke színű (állat): *Ety tárka kutya vóút ot, meg ety hamvazs, de nem tudom kijé.*

hamvazóú a tűzhely hamugyűjtő fiókja: *Be kē dugni ja póurnak a hamvazóúját, akkor nem fűstöl.*

hancúrléc (ritka, tréfás) penis.

hánkolóúadás 1. gyötrelmes lázban fet-rengés, nyugtalankodás: *Nem bir-tam nézni jannak a szegén gyereknek a hánkolóúadását. Nem is igen marad meg;* 2. méltatlankodás, fölhány-torgatás: *Sokat is adok én az ű hánkolóúadására. Had beszéljen, azér van szája.*

hánkolóúdik 1. lázában nyugtalankodik: *Egészš éccaka csak hánkolóú-dott. Kifőűt, mint ety kacsá;* 2. sérel-me miatt méltatlankodik: *Hán-kolóúdik Pista, pég uty se tesz ig be kocsisnak.*

hántörgat szemére vet: *Örökké jaszt a szekèr szalmát hántörgattya, jamit hãrmadéve jadott.*

hány 1. mennyi?: **Tk.** *Kéty tyuk hãm pár? — Kettőű, mer ety tyuk meg ety kokas ety pár;* 2. okád: *Ojjan részeg vóút, hoty háromszòr hánt az éccaka;* 3. dobál: **Sz.** *Ábrahãm, ed meg, amit hátrã hãn!* 4. (csak

Gym.-ban) depigmentál: **Gym.** *Góú-ját látok, szeplőűt hányok.*

hányadéq okádék, amit száján kihány a gyomorból az ember: *Véres vóút a hányqdéqja.*

hányóúgereben ~ **nagygereben** ritka fo-gazatú szöszkártoló eszköz, ame-lyen csak nagyjából kártolják meg a szösztet: *A hányóúgerebenem má meg-husztam a szösztet, de így még nem fonhatom, mèr tisztítani jis ke.*

hapacsòl habzsolva, lefetyelve a nyelvél eszik (pl. a kutya): *A szája szélin csak ucs csòrgott a zsiros lé, jannyira hapacsòta jaz ételt.*

hapcijáskodik kötekszik; elégedetlen-kedik: *Vasát ki ja bluzzodat, ha nem teccik, ahogy én csináltam, oszt én velem ne hapcijáskogy.*

háppog 1. hangot ad a kacsá: *Móúná-rék előűt ety kacsá háppog. Bisztos a lessz a tijéd;* 2. a meglepetéstől nem tud szóhoz jutni: *Csak háppo-got, mikòr megmontam neki ja magamét;* 3. fűzfakéregből készült sípot fűj: *Ne háppogjatok mán avval a ficfa nyavajával a filembe.*

háppogóú sípféleség, amit tavasszal a gyerekek fűzfakéregből készítenek. **Nr.** A hagyomány szerint, ha abban a helyiségben, amelyikben kotlós ül a tojásan, **háppogóú**-t vagy sípot fűj-nak, a csirke a tojásba fullad.

hapra ~ **ety hapra** 1. hamar, gyorsan, szaporán: *Neki jesünk, osztán ety hapra mekcsinájuk;* 2. ragadvány-név: *Hapra Vilma.*

harákòl köszörűli a torkát, krárog, nyálkás lerakódást felkòhög: *Tán szálka jakatt a gégádbã, hogy uty harákòsz?*

harangoz 1. harangot megszólaltat: *Mehetünk! Harangozzák a harmadikot*; 2. riszáló mozgást végez munka közben a férfi (tréfás célzás a nemiszerv lengő mozgására): *Nézz-e má! Én harangosztam a tengeri pattantáskor, oszt csak egy marokkal akar adni belőülle.*

hãrgad Sz. *Neki hãrgad* (=beleköt, útját állja, ütni akarja).

hãrmadõl a harmadában munkált föld termését három egyenlõ részre osztja, és abból választ: *Na, hãrmadõja meg akkõr Bèrti bátyám, oszt vigyük hazafele.*

hasajajja a sertés hasáról való szalonna, amit paprikázni szoktak — főképpen: *Ha ja hizóy koca disztóy, hát akkor a hasajajjábú jóy paprikász-szalonnát lehecs csinálni. Annak az a csecses hasa gyenge, mek husos.*

hasas 1. pocakos: *Egy naty hasas ember is vóyt ott*; 2. középen kidomborodó: *Innét faragjá még le, mèr hasas*; 3. vemhes: *Lesz má téj! Hasas a Piross.*

hasiték üllet, ellenzõ nyílás a nadrágon: *Leszakatt a nadrágom hasitékjáruul a gomb.*

BALOGH LÁSZLÓ

